

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سرشناسه: کفاش، محمد، ۱۳۷۱.

عنوان و نام پدیدآور: طعمه هتل هیلتون: خوانشی مستند از مذاکرات پنهان آمریکا و ایران (۱۳۶۴-۱۳۶۵)
(همراه با مواضع امام خمینی، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران) / محمد کفاش.

مشخصات نشر: تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین الملل، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری: ۵۰۱ ص.، مصور (رنگی).

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۰۴-۹۳۴-۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص. [۳۹۹] - ۴۱۰.

یادداشت: نمایه.

عنوان دیگر: خوانشی مستند از مذاکرات پنهان آمریکا و ایران (۱۳۶۴-۱۳۶۵) (همراه با مواضع امام خمینی، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران)
موضوع: ایران: کشتار، ۱۹۸۵-۱۹۹۰ م. (Iran-Contra Affair, 1985-1990)

موضوع: خمینی، روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۲۷۹-۱۳۶۸. -- دیدگاه درباره ایالات متحده
Khomeyni, Ruhollah, Leader and Founder of IRI -- Views on United States

موضوع: خمینی، روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۲۷۹-۱۳۶۸. -- دیدگاه درباره اسرائیل
Khomeyni, Ruhollah, Leader and Founder of IRI -- Views on Israel

موضوع: کمک‌های نظامی ایالات متحده -- ایران (Iran -- Military assistance, American)

موضوع: ایران: روابط خارجی -- ایالات متحده (Iran -- Foreign relations -- United States)

موضوع: ایالات متحده -- روابط خارجی -- ایران (United States -- Foreign relations -- Iran)

موضوع: ایران: سیاست و حکومت -- ۱۳۶۴-۱۳۶۵. (Iran -- Politics and government) -- ۱۹۸۵-۱۹۸۶

موضوع: ایران: تاریخ -- جمهوری اسلامی، ۱۳۷۹. -- دخالت ایالات متحده

Iran -- History -- Islamic Republic, 2000 -- Participation, United States

موضوع: ایالات متحده -- سیاست و حکومت -- ۱۹۸۱-۱۹۸۹ م.

United States -- Politics and government -- 1981-1989

شناسه افزوده: سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین الملل

زده‌بندی کنگره: E۸۷۶

زده‌بندی دیویی: ۹۲۷/۹۲۲

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۸۹۹۳۵۳

شرکت چاپ و نشر بین الملل • پژوهشکده تبلیغ و مطالعات اسلامی باقرالمومنین

عنوان: طعمه هتل هیلتون

تالیف: محمد کفاش

مدیر هنری: مهیار سپهری

نوبت چاپ: اول • بهار ۱۴۰۲

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۰۴-۹۳۴-۸

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: نوین

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

دفتر مرکزی: تهران، میدان استقلال، سعدی جنوبی، پلاک ۲، طبقه سوم

تلفن: ۰۲۱-۳۳۹۲۲۹۵۹ • شماره: ۰۲۱-۳۳۱۱۸۶

فروشگاه مرکزی: میدان فلسطین، ضلع شمال شرق، پلاک ۵ و ۴

تلفن: ۰۲۱-۸۸۹۲۱۹۸۰ • شماره: ۰۲۱-۳۸۴۳۸۹۰

مرکز پخش قم: بلوار نیایش، جنب مصلی قدس

تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۴۰۳۶۹

Email: Shchaponashr@gmail.com

nashrebeynomelal.ir

همه حقوق محفوظ است.

طعمهٔ هتل هیلتون

خوانشی مستند از مذاکرات پنهان آمریکا و ایران (۱۳۶۴-۱۳۶۵)

(همراه با مواضع امام خمینی علیه السلام درباره آمریکا و اسرائیل)

محمد کفاش

فهرست

۹	مقدمه
۱۱	پیشگفتار
۱۹	پیشینه
۲۲	گذری بر اندیشه سیاست خارجی امام خمینی <small>علیه السلام</small>
۲۲	الف. منظومه فکری
۲۳	ب. مواجهه با جریان‌های سیاسی
۲۵	ج. سیاست خارجی
۲۹	فصل اول
۳۰	سیاستی پنهان در آمریکا
۴۴	آشوب آمریکایی در غرب آسیا (پیروزی نگرش‌ها، جنگ ابرقدرت‌ها و اسرائیل همیشه همراه)
۴۴	انتخاب یک ثوری
۴۷	لابی اسرائیلی
۵۵	سال ۱۳۶۰-۱۳۶۱: مهار و نفوذ دوگانه
۵۵	دو مسیر پیش‌روی آمریکا
۵۶	دوگانه‌ای شوروانه در مسیر اجرا

۶۲	سدی در برابر دو بلوک
۶۶	سال ۱۳۶۲؛ خطری برای بلوک غرب، غنیمت استراتژیک
۶۶	جلوگیری از ساختاری جدید در ایران
۶۹	تئوری مهار در دستورکار
		سال ۱۳۶۳؛ آمریکا و اولویتی کهنه: فروش و تهیه سلاح، همراهی اسرائیل، اتهام رابطه
۷۷	با اسرائیل، دروغ سنج، مانع آغاز به کار قربانی فر
۷۸	اولویت کهنه در گرو رابطه با ایران
۸۲	دیدارهای اطلاعاتی
۸۷	واکنش امام خمینی <small>علیه السلام</small> به اتهام همیشگی

فصل دوم ۱۰۹

۱۱۰	سال ۱۳۶۴؛ تأمین دوگانه سلاح
۱۱۹	گروگان‌ها؛ پازلی مهم در قضیه ایران گیت
۱۲۲	رؤیای یک جانشین آمریکایی
۱۳۲	آغاز معمای ایران گیت
۱۳۸	تحولی جدی در روابط طرفین
۱۴۷	اقدام اول: مجرای دولتی
۱۵۷	سلاح در برابر گروگان
۱۶۷	واسطه های فعال و بد عهدی های معمول
۱۷۵	شگرد استعفا در واشنگتن
۱۸۲	پیشنهاد جدید برای میانه روها
۲۰۶	مذاکره ای متضاد در فرانکفورت (آلمان)
۲۱۵	سال ۱۳۶۵
۲۲۴	مذاکره در ایران، هتل هیلتون

۲۶۲	برآیند سفر و خروج هیئت آمریکا از تهران
۲۷۰	پس از مذاکرات تهران
۲۸۱	آغاز مذاکره با فردی خاص در لندن (لندن)
۲۸۸	گفت‌وگوهای بروکسل (بلژیک)
۲۹۴	مذاکره‌ای اسرارآمیز در پاریس (فرانسه)
۳۱۳	ادامه گفت‌وگوها با رابط دوم در واشنگتن (آمریکا)
۳۲۰	سردرگمی جامعه از روابط آمریکا و ایران
۳۲۴	گفت‌وگوهای فرانکفورت و فریبی جدید
۳۳۰	گفت‌وگوهای ماینز (آلمان)

فصل سوم ۳۳۵

۳۳۶	مذاکرات محرمانه برملا می‌شود
۳۴۶	رئیس مجلس ماجرا را شرح می‌دهد
۳۵۱	آشوب در کمین کاخ سفید
۳۵۴	تحلیل رسانه‌های جهان از طیف غرب‌گرای حکومت ایران
۳۵۸	واکنش‌های پس از افشا در ایران و ادامه گفت‌وگوها در ژنو
۳۶۶	مواضع تعیین‌کننده امام خمینی <small>علیه السلام</small> در مواجهه با تحلیل سرویس‌های جاسوسی
۳۷۰	ریگان چگونه ماجرا را برای مردم تشریح کرد؟
۳۷۳	روابط ما با ایران
۳۷۵	اهمیت رابطه
۳۷۶	گفت‌وگو برای کمک به پایان جنگ
۳۷۶	سابقه اقدام ریگان
۳۷۸	تلاش برای پایان جنگ
۳۸۳	خبرهای کوتاه‌روزهای اخیر

- ۳۸۴ مشی امام خمینی علیه السلام در برابر اعتراض نمایندگان مجلس شورای اسلامی
- ۳۹۹ کانال هاشمی‌ها؛ آمریکایی یا اسرائیلی؟
- ۴۰۴ مذاکرات پس از افشا در فرانکفورت (آلمان)
- ۴۱۳ تأثیرات خرید سلاح، فضا سازی رسانه‌ها

فصل چهارم

- ۴۱۳ دلال‌های ناشناس و تسلیحات مجهول
- ۴۱۸ نفت و ایران‌گیت
- ۴۲۵ گزارش‌های رسمی در آمریکا و ایران
- ۴۳۱ رد پای اسرائیل
- ۴۴۵ جمع‌بندی و جست‌وجو در علت‌های ماجرا
- ۴۵۱ ابعاد وقوع ایران‌گیت
- ۴۵۱ ابزار فریب
- ۴۵۵ دو نگاه مستمر در ایران
- ۴۵۷ تحلیل مواضع امام خمینی علیه السلام و نقش ایشان در این ماجرا
- ۴۶۰ ابهام‌ها و پرسش‌های حل‌نشده
- ۴۶۲ گاه‌شمار ایران‌گیت

منابع و مآخذ

- ۴۶۵ منابع فارسی
- ۴۷۵ الف. کتاب‌ها
- ۴۷۵ ب. مقالات، روزنامه‌ها و پایگاه‌های اینترنتی
- ۴۸۱ منابع لاتین
- ۴۸۷ فهرست اعلام

فهرست اعلام

مقدمه

دهه شصت تنها سال‌هایی از عمر انقلاب اسلامی ایران بود که معمار کبیر انقلاب، حضرت امام خمینی علیه السلام، مدیریت آن را به عهده داشتند. قرار بود درباره سیره سیاسی ایشان در این دوران قلم بزنم. کار بسیار دشواری است که حقایق وجودی مرد بزرگی چون امام خمینی علیه السلام در اداره حکومت را در قالب کلمات آورد. ازسوی دیگر، رویدادهای پرفراز و نشیب دهه ۶۰، که بخشی از آن‌ها به مدیریت کشور، سیاست خارجی و مسئله مهم جنگ تعلق داشت، قلم را در دست نویسنده، به صورت گندتری پیش می‌برد. در میان صفحات روزنامه‌ها و کتاب‌ها، اتفاقی تاریخی مهمی در این برهه به چشم می‌خورد که در نگاه اول، با آرمان‌های انقلاب اسلامی در تناقض بود: مذاکرات مخفی آمریکا و ایران، که به «ماجرای مک‌فارلین» شهرت داشت.

شاید نگاشتن این رویداد سخت‌ترین کار تاریخ‌نگاران این دهه شمرده شود، چراکه این مسئله وجهه‌ای امنیتی سیاسی داشت، ملاحظات اطلاعاتی در متون و اسناد مربوط به آن مشخص بود و، از همه مهم‌تر، بلندپایه‌ترین مقام‌های سیاسی هر دو کشور در آن مسئله به‌گونه‌ای نقش داشتند. سختی و اهمیت ماجرا ذهنم را به کنکاش و یافتن اطلاعات ریز

و درشت متوجه ساخت و در نهایت تصمیم گرفتیم این رویداد را، همراه با مواضع امام خمینی علیه السلام در آن برهه تاریخی، به نگارش درآوریم. شناخت اینکه چه اشخاصی و با چه اهدافی این مذاکره را انجام دادند مستلزم این بود که افراد دخیل در این مسئله، اعم از ایرانی و آمریکایی، معرفی شوند و روند مواضع و عملکرد آن‌ها در سال‌های پیش از آن، مورد بررسی قرار گیرد. به همین دلیل، این اثر مانند گاه‌شماری با تحلیل وقایع نگاشته شد. با مطالعه این کتاب، خوانندگان می‌توانند با چهره پشت پرده دولت آمریکا، به ویژه دولت ریگان، آشنا شوند و اشخاص کلیدی و تصمیم‌گیرنده آمریکایی آن دوره را بشناسند. منابع این پژوهش ترکیبی از کتاب‌ها، مقاله‌ها و اسناد داخلی و خارجی است و از منابع باز استفاده شده است.

بر خود لازم می‌دانم از حامیان این اثر، به ویژه مجموعه پژوهشکده باقرالعلوم و همچنین استاد گرامی، جناب دکتر یعقوب توکلی، که این اثر را مورد ارزیابی و بازبینی قرار داده‌اند، سپاس‌گزاری کنم. امید است این اثر در اعتلای ساختارگزینی تمدن اسلامی در نوع ورود به مواجعات سرنوشت‌ساز آتی، مفید باشد.^۱

محمد کفاش

۱۴۰۱/۲/۲۴

۱. هم‌زمان با نگارش این مقدمه، سایت‌ها و شبکه‌های خبری از فوت رابرت مک‌فارلین (شخصیت اول این ماجرا) در ۸۴ سالگی خبر دادند.

پیشگفتار

ایران، در قالب یک جمهوری اعتراضی، نظام‌های تهاجمی شرق و غرب را در بهمن ۱۳۵۷ به شوک واداشت. «نه شرقی نه غربی» اصل ثابت انقلاب اسلامی ایران و «مبارزه با اسرائیل جعلی» اصل اولی تمام مرادوها در سپهر سیاسی ایران بود. از سوی دیگر، در دوران جنگ سرد، چشم‌پوشی از سرزمین ژئوپلیتیک ایران و قدرت نافذ حکومت آن، خطایی استراتژیک و نابخشودنی برای ایالات متحده آمریکا و اتحاد جماهیر شوروی محسوب می‌شد. سرنگونی یا دوستی و انمودین تنها گزینه‌های این دو بلوک برای مواجهه با جمهوری نوپای اسلامی بود. آمریکا راه حل اول را کاراً امتحان کرده بود و به نتیجه‌ای نیز نرسیده بود. پیش از پیروزی انقلاب اسلامی، محمدرضا پهلوی در فرایند آمیختگی دوستی و وابستگی با قدرت طلبان غربی، خواسته یا ناخواسته، هم پلی برای انتقال سلاح و مبارزه با دشمن دیرینه آمریکا بود و هم سپری برای ممانعت از نفوذ هرچه بیشتر اتحاد جماهیر شوروی در آسیای غربی. رهبران احزاب جمهوری خواه و دموکرات آمریکا، که به تناوب رئیس‌جمهور این کشور می‌شدند، ایران را دارای اهمیت فوق‌العاده‌ای می‌پنداشتند و همه تلاش آن‌ها حفظ رژیم‌های تابع در ایران، برای نگرهبانی از منابع آن‌ها و ایجاد سدی در برابر کمونیسم جهانی بود،

آرمانی که آمریکان نقاط مختلف جهان را برای تحقق آن به جنگ وامی داشت و شاه نیز قرار گرفتن در این کانالِ تهاجمِ آمریکایی را به برنامه‌های خود پیوند داده بود، چراکه در سال ۱۹۷۸، پیش از انقلاب اسلامی، مسئولان آمریکایی، پس از ملاقات با شاه، نقش او را در محافظت از منافع جنگ سرد ایالات متحده، بسیار ارزشمند تلقی می‌کردند.^۱ دیوید راکفلر، رئیس هیئت‌مدیره و مدیر بانک آمریکایی چیس، که به تهران رفت و آمد می‌کرد، با همراهان متعدّدش، در هتل هیلتون، که پاتوق آمریکایی‌های بی‌شمار آن روزها بود،^۲ اقامت می‌گزید و با نفوذ و دلجویی‌های فراوان، شاه را تحت تأثیر قرار می‌داد. او در یکی از این سفرها، یک تفنگ شکاری به شاه هدیه داد و در سفری دیگر، یک مجموعه کامل از نقاشی‌های هنرمندان ایرانی برای شاه آورد. تفنگ شکاری معنای مشخصی برای شاه داشت: نمایندگی منطقه‌ای آمریکا در مبارزه با کمونیسم.

اما داستان نفوذ و تسلط آمریکایی‌ها در منطقه و ایران و دیدار و حضور آن‌ها در هتل هیلتون، به این برگ از کتاب تاریخ ختم نشد و امید آمریکایی‌ها برای تبدیل انقلاب اسلامی ایران به یک مدل پهلوی اما با ظاهری اسلامی، در ذهن سیاستمداران آمریکایی همچنان جولان می‌داد، چراکه با وقوع انقلاب اسلامی، رویارویی با دو ایدئولوژی گوناگون، یعنی کمونیسم شوروی و اندیشه انقلابی اسلامی، آمریکا را در تنهایی خاصی فرو می‌برد. برژینسکی، مشاور امنیت ملی کارتر نیز عقیده داشت که خاورمیانه کاملاً با جنگ سرد پیوند خورده است. او بیان می‌کرد که با تمرکز بر اروپا،

1. Byrne, Malcom, *Iran-Contra: Reagan's Scandal and the Unchecked Abuse of Presidential Power Hardcover*, (September 15, 2014), p. 28.

۲. مراجعه شود به کتاب «آخرین انقلاب بزرگ» اثر رابین رایت، ترجمه احمد تدین، انتشارات رسا ۱۳۸۲.

تحركات اصلی از نظرها پنهان مانده‌اند و نفت خلیج فارس پاشنه آشیل غرب شده‌است؛ اتحاد جماهیر شوروی با بستن شیرهای نفت می‌تواند به آسانی اروپا و ژاپن را به زانو درآورد و موتورهای اقتصادی آن‌ها را از کار بیندازد.

پس از انقلاب اسلامی ایران، دولت آمریکا در آستانه یک فاجعه سیاسی قرار گرفت. در چنین شرایطی، برژینسکی پیشنهاد کرد تا آمریکا یک چهارچوب جدید امنیتی برای خلیج فارس در نظر بگیرد. بنابراین ایران همچنان در رقابت میان ایالات متحده و اتحاد جماهیر شوروی، به عنوان یک امتیاز استراتژیک باقی مانده بود و این امر بار سنگینی بر دوش آمریکا می‌گذاشت و او را مجبور می‌کرد تا راهی برای بازگرداندن نقش خود در مراودات با ایران پیدا کند.

ماجرای مذاکرات سال‌های ۱۳۶۴-۱۳۶۵، که در آمریکا، زندانه، «ماجرای ایران کنترا» نام‌گذاری شده و جریانات را متوجه دو کشور ایران و نیکاراگوئه می‌کند و در ایران، با نام «ماجرای مک‌فارلین» شناخته می‌شود و قضایا را تنها به مذاکرات یک مقام ارشد آمریکایی محدود می‌کند، شاید تنها گوشه‌ای از برنامه‌های نفوذ آمریکا در ایران پس از انقلاب اسلامی رونمایی کند.

بنابراین این نوشتار با نام سوم این ماجرا با عنوان ایران گیت، ماجرا را پی می‌گیرد.

ماجرای ایران گیت در آمریکا و برنامه‌ریزی مربوط به آن، منحصر به شخص خاصی نبود و در نتیجه ترکیبی از عوامل به هم پیوسته تاریخی و رویکرد سیاست‌های آمریکایی رخ داد. اما رونالد ریگان و کابینه او مجری مهمی برای اجرای این ماجرای چشمگیر بودند. برخی از دلایل و عوامل مؤثر در این قضیه عبارت‌اند از:

- مؤسساتِ اصليّ تأمينِ امنيتِ ملي؛
- وضعيتِ روابطِ ميانِ قوايِ مجريه و مقننه؛
- فضايِ جهانيِ متشنج؛
- چشم‌اندازِ سياسيِ ريگانِ برايِ كسبِ عنوانِ چهلمينِ رئيسِ جمهورِ آمريكا.

هريك از اين عوامل، زمينه مفيدى را برايِ دركِ ريشه، ماهيت و اهميتِ اين ماجرا فراهم مي‌كند. بنيادهايِ نهاديِ جنگِ سرد باعثِ ايجادِ چهارچوبيِ برايِ بسياريِ از سياست‌هايِ خارجيِ ايالاتِ متحده شده بود (از پيش از پايانِ جنگِ جهانيِ دوم تا دست‌كم پايانِ دورهٔ رياستِ جمهوريِ ريگان). «مبارزهٔ گرگ و ميش» و تقابلِ با كشورهايِ ضعيف‌تر، بر توسعهٔ نهادهايِ امنيتِ مليِ ايالاتِ متحده تاثيرِ بسزايي گذاشته بود و همراه با شناختِ عميقِ تهديدهايِ كمونيستيِ جديد، كنگرهٔ آمريكا تصميم گرفت به منظورِ مقابله با اين تهديدها، ابزارهايي را نيز برايِ جلوگيريِ از آنها به رؤسايِ جمهورِ بدهد. محورِ قانون‌گذاريِ اين تصميم، ماده «قانونِ امنيتِ ملي» مصوبِ سالِ ۱۹۴۷ بود كه باعثِ ايجادِ چندينِ نهادِ امنيتيِ در آمريكا شد، از جمله:

۱. تشكيلاتِ نظاميِ متحد (وزارتِ دفاع)،

۲. آژانسِ اطلاعاتِ مركزيِ (سيا)،

۳. شورايِ امنيتِ ملي.

هريك از اين نهادها، افزون بر آن‌كه به شكل‌گيريِ رويكردِ و اهدافِ ايالاتِ متحده در سراسرِ جهانِ كمك مي‌كردند، پوياييِ بوروكراتيكِ و ديپلماتيكِ سياستِ آمريكا و ارتباط‌گيريِ با سياستمدارانِ كشورهايِ جهان را نيز مد نظر داشتند كه همين امرِ زيربنايِ ماجرايِ ايران‌گيت را رقم مي‌زد. برايِ نمونه، وزارتِ دفاعِ آمريكا يكي از نهادهايي بود كه نقشِ اصليِ سياستِ خارجيِ را بازي مي‌كرد و از اروپايِ مركزيِ گرفته تا درگيريِ هايِ منطقه‌اي،

فعالیت‌های چشمگیری در جهت حفظ هژمونی سیاسی و دیپلماتیک این کشور داشت، مانند جنگ‌های کره و ویتنام، ورود مستشاران نظامی آمریکا در کشورهای جهان سوم (از جمله در ایران پیش از انقلاب) و در آمریکای لاتین (نیمه دوم قرن بیستم). در ماجرای ایران‌گیت، این نهادها در هر دو قسمت ایران و کنترها، مستقیماً وارد صحنه شدند.^۱

آمریکا برای مواجهه با انقلاب ایران، آن‌هم در شرایط جنگ سرد و نفوذ شوروی، دوره داشت: اول سرنگونی حکومت اسلامی و دوم ایجاد ارتباط با افراد متمایل به سیاست غرب در حکومت، به منظور حرکت و همسویی جمهوری اسلامی ایران در نظم جهانی‌ای که مد نظر آمریکا بود. این دو پروژه، که از سوی اندیشکده‌ها و نهادهای مختلف امنیتی آمریکا مورد بررسی قرار می‌گرفت، در نوسان شرایط خاورمیانه و جنگ، دائماً در حال جابه‌جایی بود؛ به این معنی که گاهی تصمیم به انهدام کامل جمهوری اسلامی گرفته می‌شد و گاهی نیز با تغییر شرایط و یا نتیجه نگرفتن از تئوری سخت، ایده‌های نرم را به کار می‌گرفتند.

در هریک از این راه‌حل‌ها، نقش به اصطلاح «میانه‌روها» بسیار مؤثر تلقی می‌شد. میانه‌رو، در تعریف سیاستمداران آمریکا، معمولاً به افرادی اطلاق می‌شود که در برابر ایده‌ها و مبانی سیاست آمریکا برای ایجاد دامپینگ قدرت و اخلال در امور کشورها مقاومت نمی‌کنند و همسویی پیشه می‌کنند. این‌گونه افراد همواره در نقطه مقابل انقلابیان ضد استکبار جهانی و ایدئولوگ‌های خواستار استقلال تعریف می‌شدند؛ بدین ترتیب آمریکا در رژیم‌های گوناگون افرادی را که حتی کوچکترین زمینه‌ی اجرای اهداف یا بخشی از مقاصد آمریکا را داشته باشند میانه‌رو خوانده و با ابزارهای مستقیم یا غیر مستقیم از آنها بهره‌جویی می‌کند.

1. Ibid, p. 10.

میان‌روها، در دیدگاه آمریکایی‌ها، دارای تطورات و تغییراتی مطابق با تغییر زمان هستند؛ به این معنی که در مرحلهٔ اول و در اوایل انقلاب، افرادی چون بختیار، که نخست‌وزیر رژیم شاهنشاهی بود، در تعریف آمریکایی‌ها، میان‌رو شمرده می‌شد. رویکردی در آمریکا، به‌عنوان بخشی از یک استراتژی جهانی برای پس‌گرفتن دستاوردهای مسکو در کشورهای جهان سوم، طرحی را برای برکناری رهبر روحانی ایران پیشنهاد داده بود که این برنامه با استفاده از بازوی اجرایی CIA، ایجاد یک ایستگاه رادیویی در همسایگی ایران (در ترکیه)، توزیع کمک به‌وسیلهٔ یک گروه سلطنتی به ریاست اشرف پهلوی، خواهر محمدرضا پهلوی، و همچنین تأسیس دو سازمان شبه‌نظامی به رهبری فرماندهان نظامی سابق را خواستار شد. هدف از این اقدامات این بود که عناصر مخالف میان‌رو (میان‌رو به تعبیر آمریکایی‌ها) برای تشکیل دولت جدید گرد هم آیند و فردی شبیه بختیار حکومت ایران را به دست بگیرد. این طرح صریحاً سرنگونی رژیم جدید را در برنامه داشت که ویلیام کیسی،^۱ رئیس سیا، طراح آن بود.^۲

تعبیر آمریکایی‌ها از میان‌رو در مرحلهٔ دوم، به افرادی همچون بازرگان و بنی‌صدر، که اتفاقاً دولت پس از انقلاب را نیز در اختیار داشتند، تعلق می‌گرفت. بازرگان و اعضای نهضت آزادی، از پیش از انقلاب، با سفارت آمریکا مرتبط بودند^۳ و به‌رغم حضور در ساختارهای اجرایی کشور، مواضعی اتخاذ می‌کردند که به‌گونه‌ای غیرمستقیم، همسو با آمریکا تعریف می‌شد و تفکر و رفتار عمیق ضد استکباری نداشتند. بنی‌صدر نیز پیش و پس از ریاست جمهوری، دارای ارتباط با رابط‌های سیا در ایران بود. اما

1. William Casey

2. Ibid, p. 40.

۳. اسناد لائنهٔ جاسوسی (کتاب اول)، ص ۵۰۳.

آمریکا برای اجرای برنامه‌های خود برای منطقه مهم خاورمیانه، پس از خلع بنی صدر از ریاست جمهوری و در راستای ارتباط با برخی مقام‌های ایرانی، چه افرادی را به عنوان «میان‌رو» برگزید و قصد ارتباط با آن‌ها را داشت و اصلاً این طیف از میان‌روها چه تفاوتی با دو طیف پیشین داشتند؟ پاسخ این سؤال و اینکه آمریکا ایران را کدامین قطعه پازل از برنامه‌های خود در تسلط قدرت جهانی می‌دید را می‌توان در این اثر مطالعه کرد.

این پژوهش در قالب گاه‌شماری تحلیلی، در راستای تبیین اهداف آمریکا جهت به انجام رساندن ماجرای ایران‌گیت و مذاکرات مخفی (که از آن به عنوان «عملیات ایران» نیز یاد می‌شود) و برخورد شخصیت‌ها و جریان‌های گوناگون ایرانی در قبال این عملیات، به تبیین وقایع تاریخی به صورت متوالی و پی‌درپی می‌پردازد.

با توجه به رویه آمریکایی‌ها در تاریخ‌نگاری و سبقت گرفتن آن‌ها در ثبت رویدادها، منابع خارجیِ ماجرای ایران‌گیت بسیار پرشمار است که از جمله معروف‌ترین آن‌ها می‌توان به این کتاب‌ها اشاره کرد: ایران کنترال (نوشته مالکوم برن)^۱، رسوایی ایران کنترال (نوشته پیتر کورنبلو)^۲ و ماجرای ایران کنترال (نوشته لی همیلتون)^۳. عمده این کتاب‌ها بر علت‌یابی شروع ماجرای غیرقانونی کمک به کنترال‌ها، افراد دخیل در فروش سلاح به ایران و، در مجموع، رسوایی دولت وقت آمریکا تمرکز دارد.

برخلاف آمریکایی‌ها، در ایران، با در نظر گرفتن بُعد امنیتی ماجرا و افراد دخیل در آن، تا سال‌ها پس از این ماجرا، کتاب خاصی در این زمینه نوشته نشد، ولی با توجه به چالش ذهنی جامعه و به‌ویژه نخبگان و سیاستمداران در این رابطه، چند کتاب مهم درباره این ماجرا منتشر شد که در ادامه، به آن‌ها اشاره می‌شود. البته همچنان ابعاد پنهانی از این ماجرا باقی مانده که در این کتاب‌ها به آن اشاره‌ای نشده است.

اولین کتابی که در این موضوع نگاشته شد ماجرای مک‌فارلین، نوشته

-
1. Malcom Byrne
 2. Peter Kornbluh
 3. Lee Hamilton

محسن هاشمی بهرمانی (فرزند آقای هاشمی رفسنجانی) و حبیب‌الله حمیدی است که مهر تأییدی بر برخی جزئیات و ناگفته‌های مذاکرات و افراد دخیل در آن بود. ولی این کتاب، که برپایه دیدگاه اطرافیان آقای هاشمی رفسنجانی نوشته شده، پاسخ جامعی به منتقدان این مذاکره تلقی نمی‌شود. مثلاً اگرچه نویسندگان محترم این کتاب تأکید فراوانی بر آن دارند که تمام ابعاد ماجرای مک فارلین باید در نظر گرفته شود، اما سمت و سو و نتیجه‌گیری مباحث تنها بر این پایه استوار است که ماجرای مک فارلین زاینده تمایل طرفین برای تأمین سلاح در برابر کمک به آزادی‌گروگان‌ها بوده است. تکیه بر این نکته، تمام جنبه‌های این رویداد را دربر نخواهد گرفت.

کتاب ماجرای مک فارلین، اثر مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس، به قلم یحیی فوزی، مهدی انصاری و علیرضا لطف‌الله زادگان، روزشماری است که ۶۳ روز از دوران جنگ تحمیلی (۱۳۶۵/۶/۲۱ تا ۱۳۶۵/۸/۲۲) را دربر می‌گیرد و شامل مهم‌ترین اقدامات، اتفاقات، گزارش‌ها و تحلیل‌های نظامی، سیاسی و اقتصادی این بازه زمانی است که بخشی از دوران جنگ تحمیلی و ماجرای ایران‌گیت است که مخاطب را در فضای سیاسی و اجتماعی سال ۱۳۶۵ فرو می‌برد.

سومین کتابی که می‌توان از آن نام برد کتاب ایران‌گیت، به انضمام گزارش مجلس سنای آمریکا (گزارش تاور)، نوشته عباس شادلو است. این کتاب ابتدا پیش‌درآمد تاریخی ماجرای مک فارلین، به ویژه اوضاع جنگ ایران و عراق را بررسی می‌کند و سپس آغاز و سیر ماجرای رابطه ایران و آمریکا و فروش سلاح به ایران را به لحاظ تاریخی بررسی می‌کند و در ادامه، به مسئله سفر مک فارلین به تهران و شروع مذاکرات و نتایج و اهداف آن می‌پردازد. سپس ادامه تلاش‌ها و گفت‌وگوها از کانال دوم ارتباط بررسی می‌شود و در نهایت چگونگی افشای ماجرا و تبعات آن در ایران و آمریکا، به صورت